

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1922:1

JUSTITIEDEPARTEMENTET.

NÅGRA IAKTTAGELSER

FRÅN

1921 ÅRS RIKSDAGSMANNAVAL

UPPTECKNADE AV

ERNST V. HEIDENSTAM

S T O C K H O L M

1 9 2 2

Statens offentliga utredningar 1922.

Kronologisk förteckning.

Januari—Mars.

1. Skolkommisionens betänkande. 4. Det högre skolväsendet i utlandet (tr. 1921). Norstedt. 387 s. **E.**
2. Betänkande och förslag till förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner samt till nya reglementariska bestämmelser för samma förvaltning. Hæggström. 106 s. **Jo.**
3. Städernas särskilda skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. Av T. Nothin. Marcus. 246 s. **Fi.**
4. Betänkande med förslag till livsmedelslag m. m. (tr. 1921). Almqvist & Wiksell. xij, 295 s. **S.**
5. Bihang 1 till betänkande med förslag till livsmedelslag m. m. Förslag till föreskrifter rörande undersökning av smör och margarin, ost och margarinost, ättika och vatten (tr. 1921). Almqvist & Wiksell. 52 s. **S.**
6. Bihang 2 till betänkande med förslag till livsmedelslag m. m. Biologiska och kemiska undersökningar och andra utredningar. Av H. Huss och T. Sandberg (tr. 1921). Almqvist & Wiksell. 101 s. **S.**
7. Förslag till om- och tillbyggnad av Kungl. biblioteket. Handlingar 1918—1921 (tr. 1921). Almqvist & Wiksell. (4), 72 s. 18 pl. **E.**
8. Jordkommisionens betänkande. 1. Förslag till lag med bestämmelser angående rätt att förvärva och besitta fast egendom. Thule. (6), 425 s. 4 kart. **Ju.**
9. Utredning och förslag rörande beredande av understöd åt ankör efter manskap vid armén och marinen. Beckman. 29 s. **Fö.**
10. 1921 års pensionskommitténs betänkande. 1. Betänkande med förslag till författningar ang. dyrtidstillägg och pensionstillägg åt vissa pensionärer (tr. 1921). Hæggström. 83 s. **Fi.**
11. Betänkande med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m. Hæggström. 96 s. **Fi.**
12. Betänkande 2, avg. av 1919 års sakkunniga för Chalmerska institutets omorganisation. Omorganisation av Chalmers tekniska instituts högre avdelning till teknisk högskola och dess lägre avdelning till tekniskt gymnasium med tekniska fackskolor samt förslag till nybyggnader för högskolan. Norstedt. ix, 122 s. 11 pl. **E.**
13. Till herr statsrådet och chefen för k. finansdepartementet. [Utlåtande från sakkunniga för utredning ang. kontrollen över sockertillverkningen.] Marcus. 30 s. **Fi.**
14. Betänkande och förslag angående officerskårens vid flottan rekrytering och utbildning m. m. 4. Antagning och utbildning av befäl i flottans reserv. Beckman. 192 s. **Fö.**
15. Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 3. Ersättning åt innehavare av kommunala förtroendeuppdrag. Norstedt. 162 s. **S.**
16. Bilaga till kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 3. Statistisk redogörelse för utgående ersättningar åt innehavare av förtroendeuppdrag inom primärkommunerna. Norstedt. ij, 80 s. **S.**
17. Förmögenhetsbrotten. Andra delen. Förberedande utkast till strafflag. Speciella delen. 4. Av J. C. W. Thyrén. Lund, Berling. vj, 217 s. **Ju.**
18. Betänkande i fråga om plan för utförande av ostkustbanan m. m. Beckman. ix, 315 s. 1 kart. **K.**
19. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 8. Utlåtande i valutafrågan. Marcus. 24 s. **Fi.**
20. Underdånigt betänkande rörande lönereglering för befattningshavare vid lots- och fyrstaten m. m. Marcus. 71, 14 s. **H.**
21. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 9. Utlåtande ang. järnvägsfrakternas reglering. Tullberg. 46 s. **Fi.**
22. Ortnamnen i Värmlands län. 7. Karlstads härad. Uppsala, Appelberg. (4), 35 s. **E.**
23. Järnvägsstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 mars 1922 med yttrande över ostkustbanekommitténs betänkande. Beckman. (2), 36 s. **K.**
24. Utredning angående inrättandet av ett svenskt statslotteri. Av C. V. L. Charlier. Malmö, Röhr. (4), 109 s. **H.**
25. Lekmannaclementets användande och ställning inom civilprocessen i skilda länder. Av G. Fahlerantz. Norstedt. vij, 583 s. **Ju.**
26. Betänkande och förslag rörande internering av farliga återfallsförbrytare. Lund, Berling. 115 s. **Ju.**
27. Ostkustbanekommitténs promemoria med anledning av järnvägsstyrelsens yttrande den 9 mars 1922 över kommitténs betänkande den 3 februari 1922. Beckman. 23 s. **K.**
28. Betänkande angående statens övertagande i viss omfattning av förädlingsverksamheten beträffande avkastningen från statens skogar. Centraltr. (10), 243 s. **Jo.**
29. Skolkommisionens betänkande. 2. Historiska översikter och särskilda utredningar. Norstedt. 309 s. **E.**

April.

1. Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval. Av E. v. Heidenstam. Norstedt. 20 s. **Ju.**

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Från den 1 april, då kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 93) trädde i kraft, utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval.

Upptecknade av

Ernst v. Heidenstam.

De sistlidne år förrättade allmänna valen erbjuda i ett par avseenden ett alldeles särskilt intresse: Då skulle första gången i vår historia kvinnorna deltaga i de politiska valen; därigenom och genom bortfallandet av åtskilliga s. k. rösträttsstreck blev väljarekåren i ett tag ungefär tredubblad. Då skulle röstas i betydligt större valkretsar, och då skulle slutligen ett nytt förfaringssätt vid sammanräknandet av de avgivna rösterna tillämpas. Inledning.

Vid 1920 års val till andra kammaren funnos 1 192 922 röstberättigade, vid 1921 års hade antalet stigit till 3 229 121. Förstnämnda år var landet för val till första kammaren delat i 31 valkretsar och för val till andra kammaren i 56; vid 1921 års val var antalet resp. 19 och 28. Det nya sammanräkningssättet skulle råda bot för de felaktigheter, som visat sig vidlåda dittills gällande regler för platstillsättningen inom partierna, för själva personvalet alltså; fördelning mellan partierna av de platser en valkrets ägde tillsätta — m. a. o. platsfördelning mellan partierna i samma valkrets — skulle försiggå efter enahanda grunder som hittills, och en jämnare platsfördelning mellan »rikspartierna» — mellan partierna över hela landet räknat — ville man söka vinna genom de större valkretsarna, således genom att öka antalet platser att tillsätta inom varje valkrets.

Föreliggande framställning är närmast grundad på det material, som erhållits från vederbörande valförrättare och har till ändamål att redogöra för vad i valtekniskt hänseende kan vara att beakta vid de ifrågavarande valen; någon valstatistik i vanlig betydelse är däremot här icke avsedd. Ej heller ingår i framställningen, som även i övrigt starkt koncentrerats, någon redogörelse för metoden, dess arbets-

sätt m. m. dylikt. De, för vilka den närmast är avsedd, torde härutinnan äga erforderlig kännedom och ha i varje fall tillgång till en uttömmande redogörelse i ämnet, nämligen proportionsvalssakkunnigas Betänkande II den 18 April 1921, till vilket i det följande även refereras.

Väljarne
och den nya
valmetoden.

1. Vad som i första hand torde böra uppmärksammas, är väl frågan hur valmännen kunde reda sig med de nya bestämmelserna, helst beredelse tiden var ganska kort — den nya lagen promulgerades den 21 juni 1921 och valen skulle försiggå den 11 påföljande sept. Någon större oro i förevarande avseende torde man dock knappast hava hyst, och i varje fall saknades anledning därtill; fast mera kunde förväntas, att väljarna bättre skulle finna sig till rätta med de nya bestämmelserna än med de gamla.

För förstakammarvalen skulle få användas sådana valsedlar, att s. k. »personliga ersättareval» möjliggjordes (jfr återopade Bet. II sid. 62), vidare föreskrevs obligatorisk partibeteckning å alla valsedlar och absolut rangordning mellan en valsedels alla namn. Att detta icke skulle vålla svårigheter för de slutna korporationer som förrätta valen, var ju uppenbart; över det nya valsedelformuläret uttalades från många håll mycken tillfredsställelse, det ansågs fylla ett sedan länge känt behov.

För andrakammarvalen åter hade icke påbudits någon annan ändring i fråga om valsedlarnas yttre form, än att de alltid skulle vara partibetecknade; men sedlar utan partibeteckning ha som bekant saknat all betydelse under den tid de varit tillåtna, och vad beträffar valsedelns avfattning i övrigt, var bestämmelsen om rangordning mellan sedelns namn ingalunda något i och för sig nytt för de väljande. Tvärt om hade de väl nästan alltid uppgjort sina valsedlar i förlitande på att rangordning skulle gälla, fast det allt emellanåt hände att den brast. Det nya låg endast i att rangordningen nu *alltid* skulle gälla, och därmed fick väljaren visshet, att hans röst alltid skulle verka just så som han avsett, något som han dittills aldrig kunnat beräkna.

Inga formella
svårigheter.

2. Beträffande verkan av metodändringarna i nu berörda hänseenden må först och främst erinras, att de alls icke synas ha vållat väljarna några *formella* svårigheter. Kassationsprocenten å valsedlar avgivna vid senaste andrakammarvalet var densamma som vid närmast föregående val och avsevärt mindre än vid 1917 års, ett resultat som med hänsyn till den överväldigande massan nya väljare väl måste sägas mer än uppfylla alla rimliga fordringar.

I detta sammanhang bör måhända nämnas, att även röstningsfrekvensen var i det närmaste densamma som vid 1920 års val, endast 1.2 % lägre. *Röstningsfrekvensen.*

3. Det väsentliga i förenämnda bestämmelser är givetvis införandet av den absoluta rangordningen; därmed ville man undanröjda anledningen till de vanligast förekommande och kraftigast framförda klagomålen mot den förra metoden, klagomålen mot dess reduktionsregel, som genom att häva all rangordning mellan valsedelns namn oftast visade sig vid personvalet åstadkomma vad man kallade »en rangordning nedifrån». I vad mån det lyckats att i denna del vinna rättelse, skall i annat sammanhang beröras (jfr mom. 14); här är närmast fråga om den ställning väljarne intagit till det nya stadgandet. Att varje väljare utan undantag å sin valsedel uppfört sina kandidater i den ordning han önskade se dem valda, kan utan vidare tagas för avgjort; härvidlag följde han endast den sedan gammalt rådande uppfattningen. Men huruvida han i övrigt uppgjorde sin valsedel med den planmässighet och den omtanke, som erfordras för att sedeln verkligen skall få någon betydelse, blir en annan sak. I det avseendet ger det inkomna sedelmaterialet åtskilliga upplysningar. *Absoluta rangordningens utnyttjande.*

4. Hur har då först och främst personvalet förlupit?

Om man för varje valkrets antecknar det antal partier, som där fått en eller flera platser och dessa tal sedan adderas, särskilt för vardera kammaren, fås totala antalet *valkretspartier*, som framträtt vid vardera av de båda valen. Vid valen sistlidne år fås för första kammaren 64 sådana partier, för andra kammaren 94. Det visar sig nu, att för första kammaren har inom 82.8 % av dessa partier *varje* partis *alla* platser kunnat tillsättas enligt hjälpregeln, för andra kammaren 76.3 %. Detta tyckes ju ådagalägga en ganska god sammanhållning, och bevisar därjämte även en annan sak: hjälpregelns stora betydelse för det praktiska räknearbetet. Men av sedelmaterialet för andrakammarvalet finner man också, att inom varje valkretsparti förekommer ett fast orimligt antal olika sedeltyper. Sålunda i en valkrets 473 typer, därav 438 under 25 röster varje; i en 400 typer, därav 380 under 25 röster, i en 290 typer med 270 under 25 röster; i en 272 typer (ej specificerade); i en 253 typer med 219 under 25 röster; i en 229 typer (ej specificerade); i en 213 typer med 201 under 25 röster, o. s. v. Endast i en valkrets förekommer mindre än 100 typer, i alla de övriga återstående är 100-talet mer eller mindre överskridet, i de flesta fall högst väsentligt. Nu kan man väl förstå, att vid ett större *Sammanhållningen inom partierna.*

val åtskilliga typer skola förekomma, särskilt om två eller flera partier gå fram under gemensam partibeteckning, men detta förklarar ingalunda den uppsjö på olika typer, som här påvisats. I en valkrets framgick arbetarepartiet synbarligen i tre huvudgrupper, högersocialister, vänstersocialister och kommunister, men att denna sammanslutning skulle behöva operera med icke mindre än 114 skilda typer är därmed icke förklarat. I en annan krets framträder samma parti med 56 typer, i en med 52, i en med 47 o. s. v. De Frisinnade visa i en valkrets 117 typer, i en 115, i en 102, i en 92, i en 69 o. s. v. De Moderata resp. 250, 210, 122, 87, 60 o. s. v. Kanske också må nämnas att Bondeförbundet uppträder med 70 typer i en valkrets, åtskilligt liknande att förtiga. Och hela denna brokiga sedelmassa har alls icke något förnuftigt ändamål, även om hänsyn tages till event. partisammanslutningar; det enda, den kan sägas uträtta, är att bereda vederbörande ett betydande arbete och motsvarande tidspillan, staten en avsevärd kostnad. En god illustration härtill kan man få från just den valkrets, där största typantalet förekom; där kunde *alla* partiers *alla* platser tillsättas enligt hjälpregeln ensamt på grund av huvudtypen, alla de många övriga typerna hade ingen betydelse, samtliga dessa röster voro utan verkan på personvalet. Detta är egentligen ingenting så märkvärdigt, om man betänker hur många röster det verkligen i genomsnitt fordras för en plats. Om man i detta fall, alltså i fråga om sistlidna års andrakammarval, endast skulle medräkna effektiva sedlar, d. v. s. sådana som tillfallit platstill-ättande partier, så blir röstvärdet av en plats i medeltal dock över 7 400. Men detta är just vad man på allt för många håll rakt icke gör sig reda för; man besinnar icke, vilken sammanhållning det dock vill till för att kunna ta en plats, hur man måste planera och samråda med liktänkande för att verkligen vinna något. I stället kastas sedlar ut till höger och vänster, som det gällde en demonstration, men alls icke ett *val*, och så har det väl gått till här i landet sen generationer tillbaka.

Partibildningen.

5. Är den stora mängden sedeltyper anmärkningsvärd, så är mängden platslösa småpartier det icke mindre. Vid valet avgåvos över 37 300 sedlar för så svaga partibildningar, att icke en enda av dem kunde få någon plats, och dock motsvarar den samlade röstmängden ett värde av mer än 5 platser. Om man nu frånser partier som bildats rent av på okynne, sådana som ha rösttal varierande från 1 upp till ett eller annat tiotal, och varå snart sagt varje valkrets visar prov, så återstå dock 8 jämförelsevis stora par-

tier, var inom sin valkrets och med rösttal från c:a 3 200 upp till 7 100. Då en var av dessa partier hade full visshet, att dess egen kandidatlista icke, såsom förut kunnat inträffa, genom sammanslutning med något av valkretsens huvudpartier skulle komma i sämre läge än den kunde uppnå såsom lista för ett självständigt parti, borde det fullständiga bortkastandet av sådana röstmassor kunna ha förekommit, om genom en fast form för valförberedelserna möjlighet funnits, att åt dem giva den grundlighet och omfattning, som då kunnat uppnås.

6. De nu framhållna bristerna i vår valrörelse ha jämte åtskilligt annat alltmera skjutit i förgrunden tanken på att genom officiella valförberedelser åstadkomma plan och sammanhang och reda i valrörelsen. Den utvägen har man anlitat överallt annorstädes, där man vill ha ordnade förhållanden vid valförberedelserna, och hur det i praktiken slagit ut, därom har man en både lång och tillfredsställande erfarenhet (jfr f. ö. förut åberopade Bet. II sid. 149 m. f.).

*Behovet av
officiella
valförberedelser.*

7. Såsom redan framhållits, inskränker sig det nya i 1921 års valmetod huvudsakligen till ett nytt beräkningssätt för platstillsättningen inom partierna. Då detta beräkningssätt för snart 10 år sedan offentliggjordes, påstods allmänt, att det var synnerligen svårbegripligt och skulle särskilt för valförrättaren erbjuda mycket stora vanskligheter. Sistlidna års erfarenhet har emellertid alldeles jävat detta påstående. Överallt har själva sammanräkningen av rösterna gått både fort och lätt, och ingenstades har något som helst fel blivit begånget. Skulle möjligen någon vid granskning av sammanräkningstabellerna vilja erinra, att hjälpregeln icke överallt kommit till användning, där så kunnat ske, vilket f. ö. alls icke är något *fel*, men väl vållar en viss tidsförlust, så må här svaras med vederbörande valförrättares egna ord: »Detta beror alls icke på något förbiseende av hjälpregeln tillämplighet, utan därpå, att då det nya beräkningssättet för första gången skulle tagas i bruk, funno vi det icke allenast av stort intresse utan därtill i högsta grad upplysande att med förbigående av alla slags tillåtna genvägar bereda oss tillfälle att få stricte följa lagtexten, och detta kunde i förevarande fall icke ske på annat sätt än underlåta att tillämpa hjälpregeln.» Förklaringen hör ju till dem som man med nöje godtagert.

Valförrättarna och det nya sammanräknings-sättet.

Vad angår beräkningssättets svårigheter, så har nog litet var gjort den erfarenhet, som flera av de räknande beskrivit: »den prin-

Beräknings-sättets svårigheter.

cip, som ligger till grund för platstillsättning inom partierna, nämligen att partiets platser fördelas mellan partiets olika grupper efter samma grund som valkretsens platser fördelas mellan dess partier, är synnerligen enkel och klar, mycket lättare att förstå än grunderna för det äldre tillvägagångssättet, men när denna princip skulle omsättas i praktiska beräkningar, vilka högst väsentligt avvika från vad som förekommer både i vår äldre metod och i alla andra som äro i bruk, så tålte saken nog att tänka på; med de hjälpmedel, som stått till buds, har detta dock kunnat klaras upp på relativt kort tid, och har man väl uppfattat tankegången i proceduren, så går alltsammans sedan av sig själv, alldeles som ett väl inställt maskineri».

Rätt allmänt har därjämte uttalats den förhoppningen, att det nya beräkningssättet måtte bli tillämpat även vid de kommunala valen.

Valresultaten snabbare meddelade.

8. Bland de yrkanden som framkommit under diskussionen om sistlidna års val är även kravet på »större snabbhet vid sammanräkningsproceduren». Härvid avses emellertid icke de för valen i fråga hållna sammanräkningsförrättningar, som väl tvärt om måste erkännas ha förlupit raskare än under förhanden varande förhållanden kunde förväntas. Valmännens antal hade ungefär tredubblats och ändå kunde i det stora hela taget valresultaten offentliggöras ungefär lika tidigt, från valdagen räknat, som vid föregående val, då de nuvarande valkretsarna i regeln voro delade i två och således i genomsnitt dubbelt så många förrättningar skulle hållas, innan utgången blev känd. Men det är just denna tid från valdagen till offentliggörandet, som man nu likasom vid alla föregående val efter det proportionella systemet finner alltför utdragen, och med förnyad iver söker man efter medel att så långt möjligt avhjälpa denna olägenhet. Härvid har särskilt förordats ett gammalt förslag, att utfallet av valet inom varje valdistrikt skulle meddelas omedelbart efter valets slut. Därigenom skulle det vara möjligt att hela landet redan dagen efter den gemensamma valdagen finge kännedom om partiställningen i varje valkrets, och därmed vore säkerligen mycket vunnet. Frågan blev föremål för proportionsvalsakkunnigas överläggningar, och åsikten att en utvidgning av valnämndernas befogenhet i angiven riktning vore lämplig, vann livlig tillslutning.

Utfallet vid distriktsvalen meddelas genast.

Även en av våra främste rättslärde har redan för ett 10-tal år sedan uttalat sig för en sådan åtgärd. Uttalandet förekommer i en uppsats om »Stämpel å valkuvert», införd i Statsvetenskaplig Tidskrift för 1912. Förklaringsvis må nämnas, att dylik stämpling

omförmåles först i 1903 års förslag till vallag, och avsåg att identifiera det valdistrikt, där sedeln avlämnats; stämpeln skulle anbringas å själva valsedeln, som på samma gång utgjorde valkuvert. När sedan slutligen stadgades, att valsedeln skulle för avlämnandet inläggas i ett avstämplat kuvert, som erhöles vid valtillfället, förordade stämplingen sitt egentliga ändamål. Förf. utvecklar ämnet närmare och sammanfattar sitt förslag sålunda:

»Stämplingen av valkuvert avskaffas;

omedelbart efter omröstningens slut uttagas valsedlarna ur kuverten samt räknas och fördelas i grupper¹ (varigenom skulle vinnas, utom en högst avsevärd lättnad i Konungens Befallningshavandes arbete, att allmänhetens och valledningarnas otåliga vetgirighet bleve i väsentlig mån tillfredsställd);

valkuvert insändas ej till Konungens Befallningshavande i annat fall än att två eller flera sedlar anträffats i samma kuvert (jfr 1906 års proposition, vallagens formulär 6 anm. 7).»

Med hänvisning till praktiska skäl synes anordningen i fråga ej kunna avvisas. Ställas lämpliga blanketter till valnämndernas förfogande, blir det en ganska enkel sak att åstadkomma de nödiga uppgifterna. Ännu lättare går det i händelse förslaget om officiella vallistor skulle antagas, och även förslaget om personröstning med subsidiär liströstning vållar härvid ingen större svårighet. Det är sant, att anordningen pålägger valnämnderna någon timmas extra arbete, men säkerligen kan antagas, att valnämnderna var i sin stad äro så intresserade att få veta valutgången, att de gärna underkasta sig det ytterligare arbete som härför erfordras. Ej heller behöver man frukta, att valkuvertens öppnande skulle underlätta försök att genom sedelutbyte förfalska sedelmaterialet. Öppnandet sker icke allenast inför den samlade valnämnden, utan också inför de valmän, som för visso kunna påräknas skola övervara den spännande proceduren med kuvertens öppnande. Kontroll kommer alltså ingalunda att saknas, och det synes uppenbart, att försök i antydd riktning, vilket påstås icke ha uteblivit med nuvarande bestämmelser, i stället skulle förhindras genom de föreslagna; här som annorstädes är offentlighet bästa skyddet mot svek.

Även en annan fördel, som jämväl beröres av den åberopade författaren, kunde genom förslaget vinnas; det bleve tillfälle återgå till det ursprungliga förslaget att avstämpla valsedlarna och göra detta utan särskilda svårigheter; därmed erhöles en upplysning om sedelmaterialet, som vid avgörandet av besvär över val till andra

¹ »Partier», enligt nya vallagen.

kammaren kan vara av stor betydelse. Dock bör framhållas, att stämplingen blir onödig i samma mån masskassering av valsedlar blir obehövlig, och vi synas med stora steg närma oss detta mål: varken vid 1920 års eller vid 1921 års andrakammanval förekom masskassering av valsedlar.

Slutligen må erinras, att ett sådant förfarande, som här ifrågasättes — offentliggörande av röstningen inom varje valdistrikt omedelbart efter valets slut —, sedan lång tid tillbaka allmänligen brukas i andra länder, utan att någon olägenhet därav försports.

Tidsbesparing vid sammanräkningsförrättningar 9. Såsom ovan framhållits skulle man genom att ordna distriktsvalen på föreslaget sätt därjämte avsevärt minska arbetet vid sammanräkningsförrättningen. Visserligen bleve nödigt att kontrollera valnämndernas sedelsortering, men tidsvinsten bleve i alla fall betydlig.

En mycket beaktansvärd tidsbesparing torde på många håll kunna uppnås genom att på lämpligt sätt anordna valsedlarnas sortering i typer, eller väl rättare uttryckt genom att icke driva denna sortering längre än som verkligen behövs. För uppgörande av en sammanräkningstabell erfordras att känna vederbörande partis olika sedeltyper med deras rösttal, men hur dessa typer sedan fördela sig inom valkretsen, är totalt likgiltigt. För den officiella valstatistiken, sådan den f. n. är uppställd, begäres uppgift hur valkretsens partier fördela sig på de olika valdistrikten och, där skilda partier framgå under gemensam beteckning, hur vart och ett av dessa partier är i nyssnämnda hänseende fördelat, men hur ett partis valsedlar äro fördelade i typer, det bryr man sig rakt icke om. Vid ett jämförelsevis mycket stort antal förrättningar har emellertid sorteringsarbetet lagts så, att man får fram icke allenast de olika typerna, utan även hur var och en av dessa typer är fördelad på de olika valdistrikten. Betänker man nu, att en valkrets f. n. innehåller i medeltal omkring 130 valdistrikt och vanligen bjuder på ett par hundra olika typer eller så där bortåt, så är lätt att inse, vilket betydande extra arbete en sådan differentiering i sedelsorteringen måste medföra. Och det är sedelsorteringen som upptager förrättningens snart sagt hela tid. Sorteringsarbetet har nämligen i hög grad ökats genom de nya förhållanden som inträtt. Sedelmaterialet var ungefär det tredubbla, typantalet, denna exponent på planlös röstning, hade hållit jämna steg med sedelökningen och därigenom kommit att spela en rent av dominerande roll vid arbetet. För detta behövdes nu i de flesta fall 2 å 3 dagar med 20 till 30 sorteringsbiträden dagligen. Till jämförelse må nämnas, att den slutliga sammanräkningen, det egentligen nya i den nya meto-

a) Enklare
sedel-
sortering.

den, vanligen tog 2 å 3 timmar med 2 räknande. Vill man söka åstadkomma någon minskning i förrättningstiden, måste det tydligen ske genom en rationell organisation av sorteringsarbetet.

Anledningen till den detaljerade sorteringen har väl från början varit den, att därigenom kunde man, om än på en omväg, upplysa om partisammanslutningar inom valdistrikten; de olika namngrupperingarna angåvos och sedan fick vederbörande statistiker, bäst han kunde, ta reda på vilka rikspartier de olika namngrupperna borde tillräknas. Men tydligen blir detta ett besvärligt sätt att skaffa den önskade upplysningen, icke minst därför att en sådan specifikation i de flesta fall visar sig överflödigt; i alla de fall nämligen, då ett parti icke samgått med något annat. Det kan därför starkt ifrågasättas om det är skäl att fortsätta med ett tillvägagaende, som måhända kunde ha sitt berättigande, då valkretsarna i allmänhet endast voro hälften så stora och valmännen ej stort mer än en tredjedel så många, men som nu, då förrättningen har att behandla en 5 å 6 gånger så stor sedelmängd och ett motsvarande typantal, givetvis måste bli i hög grad betungande och tidsödande. Från åtkilliga håll har uppgivits, att sorteringsarbetet därigenom förlängts med minst $\frac{1}{3}$.

Det skall emellertid icke förnekas att en så långt driven sortering har sitt intresse för den valledning, som vill göra sig besvär att hos Konungens Befallningshavande genomgå det samlade hjälpsedelmaterielet; härvid må dock erinras, att den officiella valstatistiken lämnar uppgift om de olika partiernas ställning i varje valdistrikt.

10. En annan möjlighet att åstadkomma tidsbesparing vid sedel- b) Koncentra-
sorteringen, om än en direkt minskning av den absoluta arbets- tion av sorte-
kvantiteten icke kan sägas därmed ha uppnåtts, torde senaste sam- ringsarbetet.
manräkningsförrättningarna ha bekräftat. I de fall, där så stor
förrättningslokal kunnat beredas, att sorteringsbiträden till ett 40-
tal eller så omkring fått plats, har förrättningen kunnat i hög grad
påskyndas. Men en förutsättning härför är, att tillräckligt kvalifi-
cerad arbetskraft kan anskaffas; den blir nog dyrare per dag, men
likväl i det stora hela billigare, på grund av den tidsbesparing
som göres, vartill kommer vinsten av ett säkrare och pålitligare
arbete; och det må ej förglömmas: en tillförlitlig sedelsortering är
första villkoret för ett riktigt slutresultat.

11. Hur de uppgifter, man genom sedelsorteringen önskar er-
hålla, enklast och med minsta tidspillan skola kunna utvinnas

c) Sorte-
rings-
arbetets
ordnande.

sammanhänger på det närmaste med metodbestämmelserna. Kommer förslaget om officiella vallistor att antagas och erhålla valnämnderna uppdrag att verkställa den första sedelsorteringen, går det synnerligen enkelt och bekvämt att få ifrågavarande uppgifter; eljest måste man söka sig fram på besvärligare vägar.

Verkan av
de större
valkrets-
sarna.

12. Ha de större valkretsarna medfört den påräknade utjämnningen i platsfördelningen mellan rikspartierna? Ett uttömmande svar på denna fråga kan naturligtvis icke lämnas förrän man fått den erfarenhet endast en *följd* av val kan giva. Vad särskilt angår sistlidna års val, har den för bedömandet erforderliga statistiska undersökning av sedelmaterialet ännu icke fortskridit tillräckligt långt. Så mycket torde dock redan nu kunna sägas, att en avsevärd förbättring tyckes föreligga.

Fördel-
nings-
regeln
verkan.

13. Som bekant sker platsfördelningen mellan partierna i en valkrets fortfarande efter samma regel som enligt den äldre metoden. Skälen härtill ha proportionsvalssakkunniga i sitt Betänkande II genomgående behandlat (se sid. 110 m. f.). Dessa skäl ha icke i någon mån jävats av erfarenheten från sistlidna års val.

Från ett par håll har dock påståtts, att så skulle vara fallet. Särskilt har en i Stockholm utkommande tidning förfäktat den åsikten, och då bevisföringen är synnerligen karakteristisk för uppfattningens art, kan ju vara skäl att syna den något närmare.

Tidningen skriver bl. a.

»I hög grad belysande för metodens felutslag är resultatet av valet i Stockholm. Bakom det liberala mandatet där stå mellan 14 och 15 tusen röster och bakom varje högerrepresentant 8000! Den matematiskt riktiga fördelningen av de 16 mandaten hade varit 8 för socialisterna, 5 för högern, 2 för de frisinnade och en för nykterhetsgruppen.»

Först och främst är jämförelsen mellan rösttillgången för det liberala mandatet och för högermandaten alldeles vilseledande. De Frisinnade hade 14 392 röster; ha nu De Borgerliga 8 000 röster för vart och ett av sina mandat, så är uppenbart att vid en jämförelse måste för De Frisinnade beräknas lika många röster för partiets första plats; för den nästa återstår alltså endast 6,392 röster, och då De Borgerliga ha 8 000 röster för en var av de platser partiet fått, så må det väl vara tydligt, att partiet har bättre rätt till en var av dessa platser, än De Frisinnade kunna na till en ytterligare plats, för vilken de endast disponera 6 392 röster. De Frisinnade ha flera röster än som behövs för *en* plats, men icke många nog för *två*, det är hela den enkla sanningen.

Vad den såsom »matematiskt riktig» angivna fördelningen angår, förhåller det sig med den på samma sätt. Matematiken representeras här uppenbarligen av valkvotsregeln, men att den representeranten är synnerligen undermålig så snart det gäller *val*, är sedan länge bekant, och det framträder icke mindre tydligt i föreliggande fall. Vid valet i fråga hade Arbetarpartiet 77 035 röster, De Borgerliga 48 266, De Frisinnade 14 392, Nykterhetspartiet 7 157, diverse partier 8 röster. Arbetarepartiet fick 9 platser, räknade således 8 559 röster för varje plats, under det att De Frisinnade i jämförelse härmed disponera endast 5 883 röster ($14\,392 - 8\,559$) för en andra plats. Partiet hade så långt ifrån rätt till 2 platser av 16, att det icke ens skulle haft 2 platser av 17. Om detta antal skolat tillsättas, borde Arbetarepartiet ha fått 10 platser, därför att partiet då räknat 7 703 röster för varje plats och i jämförelse härmed De Frisinnade endast haft $14\,392 - 7\,703 = 6\,689$ röster för en andra plats.

Påståendet, att gällande fördelningsregel skulle vid valet i fråga ha givit ett »felutslag» och valkvotsregeln ett riktigt, torde härmed vara reducerat till sitt rätta värde.

Även med ett annat av sina ex. är tidningen icke lyckligare, då den beskriver »den märkliga valutgången i Östergötland, där socialistgrupperna erhöilo 7 mandat medan icke-socialisterna fingo nöja sig med 5, fastän de senare räknade ett par tusen flera väljare än de förra».

Vid valet i fråga hade Arbetarepartiet 47 209 röster, de tre övriga partierna tillsammans 49 321 röster. Nu räknar tidningen dessa tre såsom *ett* parti, fast de i stället framträdde såsom *tre skilda*; hade de i verkligheten sammanslutit sig, skulle de båda tävlande partierna ha fått 6 platser var. Men att de tre *icke* sammanslutit sig, utan vid valet gått fram var för sig, det gör ingenting till saken menar tidningen; ett parti skall ha lika många platser antingen det håller ihop eller delar upp sig. Det värsta med en sådan teori är, att den konsekvent leder till möjlighet för ett parti att vinna på uppdelning, och detta är som bekant ett av de svåraste fel en proportionell metod kan råka ut för, just vad som gör valkvotsregeln omöjlig. Vill man se vart den regeln förer, kan vara tillräckligt att betrakta Holland, där vid senaste valet funnos 28 »rikspartier», av vilka 16 erhöilo platser.

För att avhjälpa de fel tidningen tror sig ha funnit, förordas införandet av tilläggsmandat. Hur sådana verka, påvisas i proportionsvalssakkunnigas Bet. II sid. 125 m. f. De mekanisera valförfarandet i hög grad och kunna icke anbefallas, så länge man icke bestämt sig att med undanskjutande av personmomentet oför-

Valkvots-
regeln.

Tilläggs-
mandat.

behållsamt acceptera den till sina yttersta konsekvenser genomförda partimetodens princip.

Tilläggs-
kandidater.

Den ifrågasatta åtgärden skulle draga med sig en hel rad opåräknade följder; se här en av dem: Hur besättandet av tilläggsmandaten än må ordnas, kan icke fränkommas, att *personen* blir det underordnade och aldrig får göra sig gällande så, som vid besättandet av de ordinarie mandaten. Man får därmed två slags representanter, och i samma mån känslan för vikten av personmomentet i valakten arbetar sig fram inom väljarekåren, i samma mån blir klyftan mellan de båda »klasserna» allt större — förvisso icke till förmån för dem, som kommit i »tilläggsklassen».

Verkan av
det nya sam-
manräk-
ningssättet.

14. Det nya beräkningssättets närmaste uppgift var ju att hjälpa de klagomål som vid föregående valen varit så allmänna. En valman fann allt emellanåt sin valsedel användas att i främsta rummet befordra valet av den kandidat han i sista rummet ville ha vald; vidare skulle förekommas sådana felutslag vid röstberäkningen, som visat sig bero på tekniska ofullkomligheter hos det äldre förfaringssättet. Såväl i ena som andra fallet har det avsedda målet uppnåtts och ingenstädes ha några klagomål av det förr så vanliga slaget försports.

Noggrann-
het i beräk-
ningssättet.

15. I det nya såväl som i det gamla beräkningssättet är föreskrivet, att där brutna tal förekomma, de skola uttryckas i dec-bråk, varvid två decimaler skola användas. Skälet är uppenbarligen det, att då här gäller beräkningar av rent praktisk art, man tydligen icke bör förfara omständligare och noggrannare än som för det avsedda ändamålet fordras. Det är klart, att resultatet blir noggrannare uttryckt med t. ex. 5 decimaler än med 2, men om jag med full säkerhet får veta vad jag behöver veta genom att räkna med 2 decimaler, är det ej skäl öda tid på att räkna med 5. Må vara att beräkningarna ta minsta tiden av förrätningsarbetet, men detta arbete är dock i sin helhet så forcerat och tidskrävande att det icke bör göras tyngre i onödan. Nu torde utan vidare kunna inses, att graden av noggrannhet icke är något, som får överlätas åt den enskilde valförrättaren att avgöra; vid ett val måste tydligen alla valförrättare räkna lika noga, varken mer eller mindre, och denna noggrannhetsgrad måste därför behörigen fastställas, vare sig i lagtext eller i utfärdade anvisningar. De sakkunniga ha emellertid framhållit (Bet. II sid. 262), att vissa fall skulle kunna inträffa, då platstal och jämförelsetal beräknade med endast två decimaler icke gäve ett tillräckligt noggrant resultat, och även anvisat hur man för att alltid ha full säkerhet skulle förfara. Då det icke

på allvar kan ifrågasättas, att man här skulle använda exakta bråk, utan man vid dessa som vid andra beräkningar för praktiska ändamål givetvis måste begagna sig av dec.bråk, vinnes den önskade noggrannheten endast genom att räkna med tillräckligt antal decimaler. De sakkunniga anvisa nu hur antalet decimaler skall kunna bestämmas så, att ökning av en röst i ett namns rösttal ger utslag och anse en sådan grad av noggrannhet vara tillräcklig under alla förhållanden. De avsluta sin framställning i denna del med en erinran, att för den händelse en kommande erfarenhet skulle giva vid handen, det plats- och jämförelsetal uträknade med endast två decimaler icke bli tillräckligt noggranna, detta lätteligen avhjälpes genom föreskrift om decimalernas ökning till lämpligt antal.

16. Då det nya beräkningssättet för första gången tillämpades vid sistlidna års val, har man på grund av ovanstående en osökt anledning undersöka, hur det förhåller sig med noggrannheten av de gjorda beräkningarna. Härvid visar sig, att icke i något enda fall ett annat valresultat skulle ha uppnåtts genom en ökning i decimalantalet. Följaktligen finnes ingen anledning att på grund av erfarenheten från senaste val göra ändring i föreskriften om decimalernas antal, vilket icke hindrar att framdeles så möjligen kan bli behöfligt, och då får man förfara efter omständigheterna. Det bör emellertid icke förbises, att föreskriften i fråga är ett led i ett genomfört förbundssystem med officiella listor, där kandidatnamnen ordnas särskilt inom varje lista, varefter vid event. sammanslutning mellan dessa listor deras ordnade namn sammanföras för att ordnas på nytt, o. s. v. Detta allt medför att själva beräkningssättet väsentligen förenklas i sitt praktiska utförande, till följd varav den ovan antydda möjligheten har ännu mindre utsikt att kunna inträffa, än då metoden, såsom nu, tillämpas i icke fullt genomfört skick, det vill i detta fall säga, då hela partiet är den första och enda sammanslutning, inom vilken partiets alla namn skola ordnas omedelbart och en gång för alla.

Beräkningssättet i praktiken.

Under sistlidna års förstakammarval förekom emellertid ett fall, som i detta sammanhang kan vara skäl att något uppmärksamma. Vid det val, som förrättades av Värmlands läns landsting, avgåvos för partiet »De Frisinnade» 24 röster, sålunda fördelade:

Ett specialfall.

Hbg. N:n, I:m	10
Hbg. I:m	6
I:m	2
J:n	6

Vid 3:e sammanräkningen stå således I:m med 18 röster, J:n med 6, och då den förra av dessa båda grupper tillsatt 2 platser, den senare ingen, synas de båda kandidaterna ha lika rätt till den plats som skall tillsättas. Men I:m hade vid 2:a sammanräkningen 6 + 2 röster till denna plats, i följd varav namnets jämförelsetal vid 3:e sammanräkningen blir $\frac{18}{2,99}$, eller 6,02, således större än

jämförelsetalet för J:n, och så hade blivit fallet om man använt aldrig så många decimaler, differensen hade väl minskats, men jämförelsetalet för I:m dock alltid blivit det större av de två. Resultatet skulle här möjligen blivit ett annat, om man räknat med exakta bråk; då hade jämförelsetalet för I:m också blivit precis 6, och lotten fått avgöra, vem av de båda som skulle ha platsen. Men, såsom redan erinrats, det kan av rent praktiska skäl icke ifrågasättas att röstsammanräkningar skulle utföras med exakta bråk, och f. ö. bleve vinsten här likafullt mer än tvivelaktig. Lottning är ingalunda ett sätt att skipa rättvisa, det är endast en nödfallsutväg som man tillgriper, då man icke på annat sätt kan skilja lika rättsanspråk. Om nu i detta och liknande fall, som f. ö. torde bli ytterst sällsynta, metoden i st. f. lotten får avgöra, och därvid, då rösterna väga lika, ger företrädare åt den kandidat, som stöder sig på ett större antal väljare, av vilka en avsevärd % velat sätta honom i högre ordningsrum, än det han slutligen erhöll, låter detta sig väl försvaras.

Beräknings-
sättet och
kommunal-
fullmäktige-
valen.

För en allsidig prövning av föreliggande fråga torde emellertid vara nödigt att skaffa sig någon erfarenhet från de kommunala valen, särskilt från kommunalfullmäktigevalen. Som bekant hemställde nämligen sistlidna års riksdag att Kungl. Maj:t ville, om möjligt redan innevarande år, framlägga förslag, innebärande att den nya sammanräkningsmetoden för val till andra kammaren måtte införas att gälla även vid val till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige. Vidare åligger kommun med över 1 500 innevånare att utse kommunalfullmäktige, och slutligen lärer väl förslaget, att en kommuns samtliga fullmäktige skola utses samtidigt kunna förväntas bli antaget av årets riksdag. Vid ett sådant val kan då numera inträffa, att ett parti på ett par hundratal väljare får tillsätta 10 platser, under det att vid ett andrakammarval fordras över 75 000 väljare för samma platsantal, i båda fallen under förutsättning av samma röstningsfrekvens som vid senaste val. Å andra sidan kan vad som åsyftas, vinnas med färre decimaler, i den mån rösttalen bli mindre (jfr Bet. sid. 262). Kommunala och politiska val te sig här rätt olika, och uppenbarligen kan då bestämmelsen

om de 2 decimalerna komma att verka olika i ena fallet mot i det andra. Men det är lika uppenbart, att det nya beräkningssättet, även med endast de 2 decimalerna, tillgodoser väljarnas intressen så mycket bättre än den äldre metoden, att det måste anses fullt berättigat, om man först vill skaffa sig praktisk erfarenhet, hur senaste bestämmelser verka i förevarande avseenden, innan man tänker på att revidera dem. Väljarna få i alla fall så högst betydande fördelar med det nya beräkningssättet, att för ett eller annat undantagsfall det icke kan vara skäl göra vår valmetod arbetssammare än som behövs. Just på denna grund ansåg man, att endast 2 decimaler borde användas då den nya metoden första gången skulle tillämpas på riksdagsmannaval; av samma skäl bör man helt visst också förfara på samma sätt vid nu förestående kommunala val, helst dessa skola förrättas i sådan mängd.

17. Vid ett par sammanräkningsförrättningar för sistlidne års *Enklare beräkningssätt.* andrakammarval anmärkte vederbörande valförrättare, att räknearbetet i vissa fall syntes kunna något förenklas, om den äldre metodens rangordningsregel finge tillämpas, där så kunde ske, och en av dessa valförrättare hemställde till chefen för Kungl. Justie-departementet om eventuella åtgärder i sådant syfte. Ärendet remitterades till proportionsvalssakkunniga, som dock på anförda skäl icke ansågo sig kunna tillstyrka den ifrågasatta ändringen i gällande formulär för riksdagsmannaval.

Då den valsituation, som givit anledning till framställningen i fråga, tämligen ofta förekommit, torde vara skäl att något närmare redogöra för detta ärende.

Om man tänker sig att ett parti, vars hela platsantal här må betecknas med n , kan delas i två grupper, den ena med sedeltalet a , den andra med sedeltalet b , så beskaffade, att a -gruppens alla sedlar i fråga om de n första namnen tillhöra samma typ, b -sedlarna åter andra typer, och är därjämte a större än $n \times b$, så följer av proportionsvalets grundtanke, att a -gruppen skall ha partiets alla platser. Har partiet t. ex. 5 platser, och a -gruppen är mer än 5 gånger så stor som b -gruppen, så skall ju a -gruppen ha 5 platser innan b -gruppen kan få någon. Vidare följer av den absoluta rangordningen, att partiets alla n platser skola besättas med a -gruppens kandidater i den ordningen de n första namnen å a -gruppens sedlar angiva. Vad helst b -gruppens sedlar än månne innehålla, inverkar således rakt icke här. Det möter foljaktligen rent metodologiskt sett icke något hinder att utan vidare räkning förklara dessa n kandidater valda. Detta är just vad enligt den äldre me-

todens rangordningsregel skulle ha skett, och det är denna regel vederbörande valförrättare anser böra kunna tillämpas även i den nya metoden. Att proportionsvalssakkunniga icke biträda denna mening, i vad angår riksdagsmannaval, beror på rangordningsregelns konsekvenser, som i detta fall kortligen kunna uttryckas så: vid situationen $a > n \times b$ blir valutgången precis densamma, antingen den gamla rangordningsregeln eller hjälpregeln tillämpas, men det rösttal en var av de valde faktiskt uppnått, blir med den förra regeln icke känt. Såsom ovan antydes, får man nämligen alls icke reda på innehållet av b -gruppens sedlar, och denna grupp kan dock utgöra en ganska betydlig del av partiet. Vid det val, vartill främställningen i fråga refererar, hade ett parti 43 207 röster och fick 5 platser; här skulle således 7 200 b -sedlar kunna komma att utan vidare undersökning läggas å sido. Missförhållanden av denna art kunna bli ännu mycket större vid växande röstningsfrekvens: denna har som bekant varit rätt låg vid de båda senaste andrakammarvalen. För den händelse dessa b -sedlar, som läggas undan, utgöres av endast splittrade stänkröster, skulle ingen skada ske, då sedlarnas innehåll i så fall icke vore av något större intresse, men det är lika möjligt att dessa b -sedlar, samtliga eller till största delen, gälla för ett eller flera av huvudtypens n första namn, och då måste det vara en fullt berättigad fordran att få lära känna dessa sedlars innehåll med avseende på de valda och därmed också det verkliga läget inom valkretsen. Att vid ett riksdagsmannaval, som ju skall vara en exponent för den politiska ställningen i landet, många tusental giltiga röster undandragas beräkning, kan ur ingen synpunkt vara önskvärt.

Den fördel man vill vinna genom tillämpning av den äldre metodens rangordningsregel, skulle vara en lättnad i sammanräkningsarbetet. Och uppenbarligen göres en tidsvinst i samma mån sedlar läggas å sido utan att undersökas. Men betydelsen av en sådan vinst bör icke överskattas. I fråga om det egentliga räknearbetet vinnes snart sagt ingenting, det kan aldrig bli fråga om uträkning av plats- och jämförelsetal, endast om tillämpning av hjälpregeln; det är således sorteringsarbete som besparas, men en sortering där man på förhand vet precis vilka namn som bli placerade, och en sådan sortering är påtagligen ofantligt mycket enklare att utföra än en av det vanliga slaget. Här kan man utan någon som helst risk driva bildandet av en diversegrupp till sina allra yttersta konsekvenser, och vad detta innebär, är lätt att inse. Men i alla fall kan icke förnekas, att med den gamla rangordningsregeln gör man dock en viss tidsvinst. Det vill emellertid synas

som om denna relativt rätt obetydliga vinst väjde mindre än tillgodoseendet av ett allmän-intresse sådant som det ovan frambållna.

Detta om *riksdagsmannaval*.

Vid de *kommunala* valen åter ställer sig saken helt annorlunda. Redan det, att i ena fallet ett *riksintresse* i det andra ett *lokalintresse* beröres, kan ju föranleda ett olika tillvägagångssätt, men därtill kommer, att den arbetsbörda varom här är fråga, väger så väsentligen olika i de båda fallen. Mot ett *riksdagsmannaval* svarar för den sammanräkande myndigheten från 30 upp till 60 à 70 kommunala val, och den arbetskvanitet, som när det gäller ett *riksdagsmannaval* kan anses jämförelsevis lindrig, blir i hög grad betungande, när den skall presteras trettio- till sjuttiofallt.

Det synes därför, förklara de sakkunniga, vara allt skäl att åt sammanräkningsarbetet vid de kommunala valen bereda den lättnad här avses.

18. Mot vissa bestämmelser i det nya sammanräkningssättet har *Anmärkningarna mot beräknings-sättet.* en stockholms-tidning framställt en del anmärkningar. Vad först angår tidningens betänkligheter mot införandet av den absoluta rangordningen, så har den saken blivit så uttömmande debatterad att något nytt icke kan i ämnet sägas. Såsom slutresultat av hittills vunnen erfarenhet står i alla händelser fast, att de fördelar man velat uppnå, också ha vunnits, och visat sig vara högst betydande; tanken på en återgång till det gamla »osäkerhetstillståndet» har säkerligen ingen resonans. Vidare vänder sig tidningen mot »den underliga bestämmelsen att alla vid räkningen uppkommande bråktal skola uträknas med två decimaler, varvid den sista decimalen ej får höjas», och upplyser därjämte, att »i sakkunnigebetänkandet finnes ingen motivering för denna bestämmelse». Den senare uppgiften beror helt enkelt på ett förbiseende från tidningens sida; en ganska utförlig motivering står att läsa å sid. 262 m. f. Antalet decimaler är ingalunda något för alla tider fixerat; sakkunniga föreslå tvärtom att det skall ökas, om så visar sig behöfligt (jfr mom. 15 här ovan). Vad behandlingen av sista decimalen angår, så är av det förut anförda klart, att den behöfliga noggrannheten skall uppnås genom att fastställa tillräckligt antal decimaler, ej genom det eller det avkortningssättet. Att det ovan uppgivna valts, förklaras i Bet. II sid. 263 m. f., bero på sammanhanget med hjälpregeln; skall denna alltid kunna användas, där förutsättning finns, måste skaffas säkerhet, att denna regel aldrig kan reducera hårdare än metodens »huvudregel»; men hänsyn till hjälpregeln betingas av denna regels utomordentligt stora betydelse för det prak-

tiska räknearbetet (jfr mom. 4). Därför kan det hävdvunna avkortningssättet, som ibland skulle ge för stora platstal, ibland för små, icke användas; man skulle tvingas till ständiga undersökningar om hjälpregeln kunde tillämpas, eller ock att avstå från dess användande, i varje fall skaffa oss en betydligt mera invecklad valmetod och det alldeles i onödan. Visst finge man med det förkortningssättet anledning att ställa till lottning vid ovan omnämnda Värmlandsvalet (se mom. 16), men att för ett sådant undantagsfall krångla till vår valmetod är rakt icke skäl, helst just detta fall blivit tillfredsställande löst med nu gällande bestämmelser (jfr mom. 16).

De av tidningen konstruerade exemplen visa endast vad redan förut framhållits. Skulle sådana fall verkligen inträffa under förhållanden att påkalla åtgärd, ökas naturligtvis det fastställda antalet decimaler (jfr mom. 15); av hittills vunnen erfarenhet att döma finnes f. n. ingen anledning att vidtaga en dylik ökning (jfr mom. 16).

»Det förtjänar vidare påpekas» skriver tidningen, »att den gamla rangordningsregeln i själva verket fortfarande kan tillämpas.» Hur det förhåller sig med den saken har redan påvisats i mom. 17.

»Det är jämväl onödigt» slutar tidningen sin artikel, »att i sammanräkningstabellen redovisa alla namn, som endast fått stänkröster. Dessa kunna sammanräknas till en enda rad under t. ex. rubriken: 'andra namn'. I sakkunnigas Bet. II sid. 248 m. f. anvisas hur stänkröster böra behandlas; de sammanföras och redovisas i tabellen å en gemensam rad under rubrik »Diverse namn». Detta framgår f. ö. av utfärdade formulär och anvisningar.

Om valse-
delsför-
sändelser.

Enligt V. L.
71 §.

19. Såsom var att vänta förekommo valsedelsförsändelser enligt vallagen 71 § endast i mycket ringa utsträckning. Från åtskilliga håll har ifrågasatts, att tiden inom vilken sådan försändelse skall ha kommit Konungens Befallningshavande tillhanda, borde kunna något utsträckas; f. n. är stadgat att den skall ha ankommit senast dagen efter valet (jfr V. L. 77 § 3:e st.); det framhålles, att om den ankommer före röstsammanräkningen, borde det vara tillräckligt (jfr lagen den 30 juni 1920 om behandling av valsedelsförsändelse vid vissa kommunala val § 2, 1:a st.). Då någon säkerhet för att den ifrågasatta tidsförlängningen icke bleve missbrukad, svårligen kan beredas, torde nog vara rådligast att fortfarande bibehålla nu gällande föreskrifter.

Vidare förmenas bestämmelsen att sådan försändelse *måste* rekommenderas, kunna mildras; vill avsändaren anförtro sin valseedel åt postverket i vanligt brev, borde det vara honom tillåtet.

För äkta
makar.

20. Valsedelsförsändelser för äkta makar ha däremot förekommit i stor utsträckning. Mot de tillhandahållna kuverten har anmärkts, att både ytterkuvert och innerkuvert äro försedda med öppnings-tråd, varigenom mycket ofta inträffat, att då valnämndsordföranden skall öppna ytterkuvertet, han samtidigt råkar få fatt i båda trådarna och därmed öppnar även innerkuvertet, som då kommer i skick att ej böra mottagas.

Enklarest torde sådant missöde förekommas, om innerkuvertet icke förses med öppningstråd; att även borttaga tråden å ytterkuvertet vore mindre lämpligt, ty skulle ytterkuvertet behöva öppnas med kniv eller dylikt, kunde därvid lätt hända, att även innerkuvertet skadades.

Det torde vara skäl vidtaga enahanda ändring med innerkuvertet till valsedelsförsändelse enligt 71 §.

21. För att möta den tillströmning till valen som kunde väntas följa av de nya rösträttsbestämmelserna, ha under senaste åren vidtagits förberedelser att väsentligen öka antalet valställen. Dessa förberedelser blevo i god tid avslutade och vid senaste andrakammarval funnos 3 582 valdistrikt i hela riket mot 2 270 år 1917, Överallt synas också fullt tillräckligt lokaltutrymme ha förefunnits. trängsel och därmed sammanhängande svårigheter kunnat undvikas.

Den nya
valdistrikts-
indelningen.

Såsom bekant gäller numera samma distriktsindelning för de kommunala som för de politiska valen, och då den senaste distriktsindelningen visat sig väl motsvara behovet vid riksdagsmannaval, bör den så mycket säkrare göra det vid de kommunala valen. Under sådana förhållanden torde måhända kunna ifrågasättas, huruvida lagen av den 20 sistlidne maj, angående rätt att låta i lagen omförmälda kommunala val fortgå 2 till 3 dagar och på olika ställen inom samma distrikt, fortfarande må anses erforderlig. Under de senaste åren har allt mera gjorts sig gällande en strävan att så långt möjligt låta de politiska och de kommunala valen försiggå under samma former och onekligen uppnås härmed mycket betydande fördelar. Att avbryta en sådan utveckling kan svårligen vara ett steg i rätt riktning. Vidare ingår i de gamla kraven på »valets frihet» även den fordran, att ett val icke får uttänjas över flera dagar, bland annat av det skäl, att, åtminstone i mera upprörda tider, därmed snart sagt skapas tillfälle att driva en hänsynslös agitation. Partiledarna tycka sig kunna skönja i vad riktning valet går, och de väljare som ej röstat första dagen, bli med all säkerhet utsatta för en häftig påtryckning att under någon av de följande dagarna rösta på det eller det sättet. Obestridligen kan således med

Distriktsin-
delningen
och lagen d.
20 maj 1921.

fog sägas, att lagen medför vissa olägenheter. Finnas verkligen numera valdistrikt, som på grund av sin storlek eller av andra skäl icke tillåta, att valet bekvämligen förrättas på en dag, bör ett sådant distrikt ofördröjligen och icke minst med hänsyn till riksdagsmannavalen delas i två eller flera valdistrikt.

Det lär ej behöva erinras, att berörda lag leder sin upprinnelse från de omständigheter under vilka 1919 års kommunala val skulle förrättas, och att den tillkom i avsikt att förebygga en del svårigheter, som eljest icke kunnat undvikas. Förhållandena ha numera blivit helt andra, frågan har, särskilt genom den nu genomförda distriktsindelingen, kommit i ett annat läge och synes därför väl värd en omprövning.

Stockholm i februari 1922.

Statens offentliga utredningar 1922.

Systematisk förteckning.

(Siffrorna inom parentes hänvisa till den kronologiska förteckningen för januari—mars 1922. Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen från och med april 1922.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Förberedande utkast till strafflag. Förmögenhetsbrotten. 2. (17)
Lekmannaelementets användande inom civilprocessen. (25)
Betänkande rörande internering av återfallsförbrytare. (26)

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1921 års pensionskommittés betänkande. 1. (10)
Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval. [1]

Kommunalförvaltning.

Städernas skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. (3)
Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 3. (15)
Bilaga till d:o. (16)

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande angående tillverkning och beskattning av maltdrycker. (11)
Utlåtande angående kontrollen över sockertillverkningen. (13)
Tull- o. traktatkommitténs utredningar o. betänkanden. 8. Valutafrågan. (19) 9. Järnvägsfrakternas reglering. (21)
Utredning angående ett svenskt statslotteri. (24)

Politi.

Socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med förslag till livsmedelslag. (4)
Bihang 1 till d:o. (5)
Bihang 2 till d:o. (6)

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande angående förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. (2)
Jordkommissionens betänkande. 1. Förslag till lag ang. rätt att förvärva och besitta fast egendom. (8)

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande ang. statens övertagande av förädlingsverksamheten betr. avkastningen från statens skogar. ((28)

Industri.

Handel och sjöfart.

Betänkande rörande lönereglering vid lots- och fyrstatten. (20)

Kommunikationsväsen.

Betänkande om ostkustbanan. (18)
Järnvägsstyrelsens yttrande över d:o. (23)
Ostkustbanekommitténs promemoria med anl. av järnvägsstyrelsens yttrande. (27)

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Skolkommissionens betänkande. 4. Det högre skolväsendet i utlandet. (1)
Förslag till om- och tillbyggnad av Kungl. biblioteket. (7)
Betänkande ang. Chalmerska institutets omorganisation. (12)
Ortnamnen i Värmlands län. 7. (22)
Skolkommissionens betänkande. 2. Historiska översikter och särskilda utredningar. (29)

Försvarsväsen.

Utredning rörande understöd åt ankör efter manskap vid armén och marinen. (9)
Betänkande angående officerskårens vid flottan rekrytering och utbildning. (14)

Utrikes ärenden. Internationell rätt.